

Evelina Vilčinskaitė

Direktorė, lektorė, 26 m.

Liepos 18d. 23:59 // liko mažiau nei 5 valandos iki žadintuvo Ekspedicijos startui

Šiuo metu mano kambarys panašus į karo lauką. Karas vyksta su ekspedicijai (ne)reikalingais daiktais, nes iki šios akimirkos visas pasiruošimas vyko viduje – su daug pokalbių, užrašų, klausimų, diskusijų, knygų puslapių, archyvų skiautelių ir filmų minučių. Net dainų jis buvo kupinas – sudarinėjant dainyną ateinančioms 11-ai dienų ar niūniuojant buvusių tremtinių ašaras šluosčiusias melodijas.

Taip, aš vis dar kraunuosi kuprinę, rišu trispalvę, siuvu Vytį ir pažadu sau nesuskaičiuojamą kartą, kad daugiau niekada neatidėsiu šito darbo iki paskutinės minutės. Bet taip norėjau išsaugoti tą malonų Didžiojo Starto laukimą, kad teks skaičiuoti nemiego valandas.

Daiktai telpa. Bet gal per mažai? Ar viską turiu? Stebiuosi, kaip ramiai jau dabar reaguojau į faktą, kad kažko neįsidėjau. Svarbiausia turiu komandą. O jei turiu komandą – turiu viską. Nes būti kartu ir nieko netrukdomiems siekti tikslų – didelė prabanga. Daug didesnė nei šiltesnis miegmaišis.

„Apgalvok taką savo kojai ir tegul tavo keliai būna įtvirtinti” Patarlių 4:26 (Brb)

Liepos 19 d. 05:00 // žadintuvas budina Ekspedicijos sapnui

Skamba žadintuvas, o aš skaitau tai, ką dar prieš kelias valandas atgulus į lovą užsirašiau į telefoną – „Sunku išrašyti tai, ką sunku net išjausti. Keistos emocijos neleidžia užmigti.”

Ankstyvas rytas turi tokią magiją, kai atrodo, kad dar sapnuoji, bet jau gali lytėti, išgirsti, užuosti, pamatyti, skanauti. Toks tikroviškas sapnas su ryškiu jausmu – ypač prieš kelionę, kai suvoki, kad JAU. Labiausiai baisu dėl privilegijos ateinančias dienas turėti tik vieną tikslą, tik vieną užduotį ir koncentruotis tik ties „čia ir dabar”, nesijaudinant dėl dar 100 smulkmenų, kurios kasdien atrodo

tokios svarbios ir reikšmingos. Kažkaip tikrai labai baisu viską paleisti – darbus, žmones, net įprastą rutiną! O juk priešaky tik 11 dienų.

Ankstyvas rytas žavus tuo, kad jis kažkur veda – į traukinį, oro uostą ar yra pats vedamas vidinės motyvacijos kažką patirti, pasiekti, duoti. Ankstyvas rytas neatsiranda šiaip sau. Dažnai ankstyvas rytas pasirenka mus, o ne mes jį.

Sėdu į mašiną, paimu Giedrę. Pakeliui daugiau tylim negu čiauškam, kaip įprasta. Laikas tarsi sulėtintas. Atrodo jis dabar egzistuoja tam, gal galėtumėm išjausti kiekvieną minutę. Ar aš tuo pasinaudosiu? Ar galėsiu išjausti ne tik save, bet ir visas patirtis, kurias vešiuosi į Kazachstaną?

08:00 pajudam į geležinkelio stotį, traukiam dainas ir trūksta oro. Bet kuprinė patogiai gula ant pečių, įdienojanti vidurvasario diena ne tik ima jaustis ant saulėje kaistančių žandų, bet ir matosi rasos lašuose ant kaktos. Visi tie metrai iki stoties – jaudulys bėgantis pagaugais. Su kiekvienu žingsniu artėjant prie stoties oda šiurpsta vis labiau, sunku sugaudyti emocijas, garsėjantys dainų žodžiai skamba neįtikinamai, ima strigti gerklėje, kol visai užlūžta. Bet mes žingsniuojam drąsiai, nes apgalvojom taką savo kojai.

Fotoaparatus spragsėjimai, plojimai ir pirmas emocijų pliūpsnis. Nepamenu, kada taip stipriai jaudinausi. Žinau, kad kažkur minioje stovi mano artimiausi. Netrunku pamatyti Moniką su didžiuliu plakatu „Ačiū, kad nepamirštate. Evelina – tu jėga!“. Šypsausi taip stipriai, kad atrodo visos gyvenimo šypsenos dabar nusileido ant mano veido ir širdies.

Kaip gera matyti tokią minią artimų širdžių! Ir visų akys į mus – vaikus, vaikaičius, dukteris, sūnus, vyrus, mylimuosius ir sužadėtinius, kolegas ir bičiulius. Tokį jausmą vargu ar kada nors buvau patyrusi. Svarbumo, atsidavimo ir didelio įsipareigojimo jausmas. Aš esu tokia susijaudinusi, kad vargiai įsisąmoninu visas padėkas, žodžius ir linkėjimus. Bet labai tikiuosi, kad su kiekviena diena ten – Kazachstane – juos prisiminsiu vis ryškiau ir giliau. Tikiuosi, kad jie bus su manimi.

Kiekvienas apsikabinimas šiandien ypatingas ir jaučiuosi beprotiškai laiminga, kad kiekvienas turime besąlygiškai mus palaikančius žmones šalia. Kaip gera buvo apsikabinti Mamytę ir Tėtę. Kokia rūpestinga ir tvirta, o tuo pačiu ir neįtikėtinai jautri yra Šeima. Kaip darniai kiekvienas papildo vienas kitą. Kiek daug rūpesčio šiuo metu yra aplink. Nuoširdaus, nesu vaidinto, išjausto rūpesčio. To, kuris pakylėja aukščiau. Šiandien jis tiesia rankas ir žvilgsnius į traukinio vagoną. Ir prabėga mintis, kaip makabriškai mūsų ekspedicijos kontekste atrodo tas pakylėjantis džiugesys lipant į traukinį.

Oro uoste pagaliau turim laiko ramiai pažiūrėti vieni kitiems į akis, juoktis, juokauti ir klausti, kaip jaučiamės. Mes turim tiek laiko, kad net mokom ir mokomės rusų kalbos. Svarbiausia užduotis – mokėti perskaityti kirilica parašytus vardus, atskirti, kurie lietuviški, o kurie ne. Malonus sutapimas – tuo pačiu lėktuvu skrenda „Lietuvių namų“ Karagandoje įkūrėjas, verslininkas Vytautas Varasimavičius su šeima!

Atsibundu – lėktuvas virš debesų. Bet ne pilkų, o baltų kaip sniegas, kaip mūsų Misijos vizija. Dar nespėjus pakilti lėktuvui užmigau. Taip stipriai norėjau miego! Dar tik vidurdienis, o emocijų tiek, kad atrodo praėjo mažų mažiausiai 3 paros.

Leidžiamės, einam pro vartus ir jau sveikinamės lietuviškai! Mus pasitiko Lietuvos Ambasadorius Kazachstane Vytautas Naudužas, lydėjo ir trečiasis sekretorius Adomas Davalga. Čia prasidėjo mūsų pažintis su Kazachstanu – pozityvi, šilta ir... labai sava pažintis! Važiuodami spindinčiomis Astanos nakties gatvėmis užvertėm Adomą klausimais: ar saugu, ar gera, ką veikiat, o ką veikia vietiniai, kiek kainuoja butas, o ką valgo. Atsakymai, kuriuose netrūko susižavėjimo žavesio, privertė pamilti Astaną iš pirmo žvilgsnio. Turbūt naktį viskas yra daug ryškiau. Išlipus iš autobuso pakvipo... Indija! Ta nostalgiškai gera prasmė. Taip, kaip kvepėjo mano patirtys Azijoje: su daug idėjų, optimizmo, nepaliaujamo lėkimo, atsidavimo tėkmei ir žavėjimosi kiekviena minute.

Kiek daug reiškia pažintis per žmones, žmonėse ir jų pasakojimuose. Adomas sakė, kad Kazachstane saugu – taip ir jaučiamės: laukiami, saugūs, reikalingi. Dar žvelgdama pro automobilio langą pagalvojau, kad noriu pažinti ir suprasti šią šalį giliai ir intensyviai.

Liepos 20 d. 06.30 // žadintuvas skamba Astanoj

3 valandų skirtumas prieš laikrodžio rodyklę ir emocijos jaučiasi ant užtinusių akių. Šįryt keliaujam pusryčiauti su Ambasadoriumi. Puikus žmogus! Įkvepia veikti, siekti ir nuoširdžiai dirbti!

Bet dar nespėjus įsipilti pirmo kavos puodelio (nes jų tikrai šiandien išgėriau ne vieną), beklausant Ambasadoriaus diskusijų, Aistelė paėmė ne tik visą dėmesį, bet ir visą dieną! Jaučiu kaip Gintarė stovinti iš kairės sucypia ir puola į priekį, matau kaip prieš mane stovinti Aistelė krenta smakru į baltas plyteles. Kitas epizodas, kurį prisimenu – klausimų lavina „ar viskas gerai“, dviem pirštais čiupiu prasižiojančią žaizdą smakre ir visi sutartinai linksim – reiks siūti. Šypsomės, raminau ir raminau, planuojam vizitą pas chirurgą.

Atsisveikinę su ambasadoriumi ir Aistelę palikę jo globon, važiuojam į Alžyrą. Suprantu, kad nesupratau, apie ką ėjo kalba, kai anksčiau kalbėjom apie Alžyrą. ALŽIR (Akmolinsko Tėvynės išdavikų žmonių lageris). Šioje moterų ir vaikų iki 3 metų koncentracijos stovykloje kalėjo ir 13 Lietuvos piliečių. Šiuo metu ten yra muziejus. Porą kartų užverčiu galvą aukštyn, kad siaubo ir nusivylimo absurdiškumu ašaros nepradėtų kapsėti per žandus. Jautru, baisu ir labai pikta. Gniaužiu kumščius.

Išeiname iš muziejaus, apsikame ratą aplink, ieškodami lietuviškų pavardžių. Man labai patiko Nerijaus mintis, kad baisu pasidaro tada, kai supranti, kad visa tai vyko sistemiškai, tai nebuvo atsitiktiniai kalinimo epizodai, už viso to stovėjo sistema. O tai nėra pateisinama jokiais argumentais ir neišperkama jokiose skaistyklose ar pragaro ratuose. To neužgydo jokios maldos ir atsiprašymai.

Grįžome į Astaną, pasiėmėm Aistelę su dviem siūlėm smakre ir riedam į Karagandą – mūsų ekspedicijos centrą.

Atvažiavom. Pirmas išsilaipinimas – Temirtau kapinės. O pirmas įspūdis keistas. Niekada nebuvo kapinėse su fotoaparatu ir tokia grupė žmonių! Tuo labiau, niekada neieškojau nežinomų kapų. Kiek daug pirmų kartų jau dabar. Po akimirkos vaikštynių randu pirmąjį lietuvišką kapą! Ant paminklinės lentos užrašyta lietuviškai „Ilsėkis ramybėje“. Kertam krūmus aplink ir viskas atrodo taip paprasta, įprasta, bet kuo toliau vaikstom, tuo didesnė neviltis kyla – mes ieškom kapo tarp kapų, mes ieškom šiaudo šiaudų kupetoje. Tai dar sudėtingiau nei rasti adatą toje pačioje šiaudų krūvoje!

Nuotaika keista: nuovargis, pirmasis prisilietimas prie būsimų darbų, strategavimas, kaip viską geriau ir efektyviau padaryti – reiks daug išmokti, įsivažiuoti, suprasti.

Vakarop atvykstam į Vytauto įkurtą „Lietuvišką dvarą“, nusimetam kuprines, išokam į tvenkinį nusiprausti kelionės dulkes, laukiam vakarienės ir pavalgę gulam miego. 7 valandą turiu būti atsikėlus – pusryčiai komandai patys nepasidarys!

Liepos 21 d. 07.00 // ryto mintis – kur gauti maisto?

Tai buvo pirma mintis dar neatsimerkus – kur gauti maisto? Akys nenoriai merkiasi skambant žadintuvui, valandų skirtumas vis dar jaučiasi, įsivaizduoju, kaip sunku būtų keltis 4 val. ryte Lietuvoje. Akyse dar jaučiu vakarykštės dienos-nakties įspūdžius, o burnoje – alkį naujai dienai.

Su Vilte ir Nerijum tranzuojam į Karagandą, sustoja apynaujis džipas, už vairo, kaip susipažįstam vėliau – elektrikas. Važiuojam į miestą, mūsų vairuotojas pasakoja, kad dar prieš 1991 m. 2 savaites svečiavosi Klaipėdoje, kad mes esame tikra Europa.

Jau šiek tiek žvalesni atsisveikinam, einam į visą parą dirbančią parduotuvę, nes kitos dar nedirba. Pasijaučiu kaip vaikystėje, kai eidavau į parduotuvę šalia namų ir pirkdavau gumas, išsirinkusi iš po

įstiklinto prekystalio. Čia jau reikia nupūsti dulkes nuo rusų kalbos – seniai ją benaudojau, linksniai pinasi, liežuvis nesilanksto. Bet priprasim. Pardavėja juokiasi, sako, kad daug perkam, o mes šypsomės, juk turim didelę komandą!

Tepam pusryčių sumuštinis, kviečiam prie stalo, saldnam tirpią kavą kondensuotu pienu ir pradedam naują dieną! Važiuojam į Karlago administracinį pastatą Dolinkoje.

Keistas jausmas vaikščioti vietomis, kuriose jau prieš 100 metų pradėjo kilti lageriai. Labiausiai iš muziejaus įstrigo atkurti barakai ir paklaikusios žmonių akys, Tie koridoriai, kankinimų rūšiai ir padakojimas apie R raidę, kuria buvo žymima nuteistųjų kakta. R = rasstreljat' (liet. sušaudyti). 1 straipsnis – įkalinti lageryje, 2 straipsnis – sušaudyti per 6 valandas. Diskutuojam, ką turėtų jausti žmogus, kai gauna antrąjį straipsnį ir 6 valandas gyvenimo. Sušaudydavo kalinius toliau nuo lagerio, veždavo atskiru autobusiuku. Važiuodavo ir dar vienas šalia – su kaliniais, kurie padėdavo užbaigti egzekuciją. Galvojam, ką jaučia tas antras autobusiukas su kaliniais, kurie siunčiami užkasti, galbūt, savo draugo?

Inscenizuotas kraujas ant sienų, atrodo, geriasi į plaučių alveoles, kurios susitraukia taip, kad ima trūkti oro, sukasi galva, o gerklėje atsiranda neišmatuojamo dydžio gniužulas.

Mane fiziškai supykina ir prašau Karolio vandens. Vanduo kvepia ežeru ir man pasidaro dar liūdniau, nes prisimenu nerūpestingą vaikystę namuose: saugią, patogią, kai buvau besąlygiškai mylima ir saugoma nuo menkausio skersvėjo. Jie nebuvo.

Tema apie saugią nerūpestingą vaikystę persikelia į Mamyčių (Mamočkin) kapines, bet apie jas – po pietų.

Pietus valgom vietinėje valgykloje. Kol kas neapsiprantam su rutina, ką gaminti ant laužo, kur apsistosis, kaip planuosimės savo dienas. Čia nėra jokių restoranų, užiname į namą, virš kurio kabo

užrašas „valgykla“. Patalpa su vienu langu, pailga. Iškart įėjus – kriauklė rankoms nusiplauti, visiems neužtenka vandens, sėdame prie stalų. Moteris pro langelį paduoda 4 porcijas barščių. Nuteikia optimistiškai. Virėja, pamačiusi kiek mūsų išsirikiavo, pradeda šluostytis prakaitą, vos sukasi pildama sultinį su makaronais. Kaip seniai nevalgiau valgykloje! Ir dar tokioje autentiškoje. Jaučiuosi, kaip ekskursijoje, o tuo pačiu pajaučiu ir kaltę.

Kaltės jausmas neatsiejamas šios dienos palydovas. Jaučiu kaltę, kad esame privileijuoti vaikščioti žeme ten, kurioje liejosi nekaltų žmonių kraujas. Privilegija analizuoti, vertinti, interpretuoti, pažvelgti neužgautos kartos akimis.

Po pietų keliaujame į Mamočkino kapines. Kapinių teritorija šviečia aptverta žydra tvora. Palyginus su kitomis kapinėmis – teritorija labai mažytė. Bet sužinome, kad aptverta tik labai maža dalis tikro kapinyno. Jis čia yra visur: po namais, pelkėje, toliau šiukšlėmis boluojančiuose plotuose. Visur, kur žengi, galimai yra kapai.

Mamočkino kapinėse buvo laidojami kūdikiai, gimę ir savo neilgas dienas ar mėnesius praleidę lageryje. Pavieniai juodo metalo kryžiai nepasakoja istorijos, tik įamžina faktą. Palyginus su jau matytomis kapinėmis čia pakankamai šviesu ir erdvu: jokių brūzgynų, plynas laukas, o šalia kryžių ir pliušiniai žaislai. Aliuzija į tai, kad čia ilsisi tie, kurie dar nespėjo pavargti, nespėjo žaisti, galbūt net kryžtauti. Ir mūsų emocijos čia kitokios – tempas lėtesnis ne tik kojose, bet ir ašarose per skruostus. Jos rėžiasi giliau ir skaudžiau.

Paliekame Mamočkino kapines tylėdami, pakeliui riedame keliu iš lėto, ieškodami kryžiaus, kuris laukuose turėtų matytis nuo kelio Saranėje. Ten ilsisi partizanų Prano Perevičiaus palaikai ir jau pargabento į Lietuvą Prano Vitkausko atminimas. Čia vėliau kils vienas iš mūsų pagamintų kryžių!

Grįžę į dvarkiemį pas Vytautą, nusimetę kuprines garbės konsulo Tvarijono kieme, išlydėjom Šiaurės grupę į traukinį Džekazgano link. Išvažiavo mojuodami raudonu skuduru nuo gyvačių apsiginti.

Išsiskyrėm kelioms dienoms ir aš nežinau, ar jos prabėgs kaip akimirka, ar kaip begalybė. Jau tolstant jų autobusui atsirado žiojėjanti skylė – tyliau, ramiau, kitaip, trūksta.

Su tokia nuotaika baigiam vakarą. Laužas rusena, dainos nesidainuoja, dienoraštis irgi kreivai rašosi. Reikia ruošti nakčiai palapinę. Aš, Aistė ir Lukas – turim palapinės sąstatą ateinančiom dienom! Rytoj anksti keliamės kurti laužą.

Kur bėga laikas? Liko vos viena pilna savaitė! Dienos (banalus) priminimas – mėgautis kiekviena minute, nes ji nepasikartos. Minutės jau nesikartoja. Pasiimk kiekvieną pokalbį, reakciją ir akimirką. Imk viską pilnomis rankomis ir atvira širdimi, Duok dar daugiau. Klausykis intensyviai. Savęs taip pat.

Liepos 22 d. 06:30 // tai koks mūsų planas?

Nespėju su emocijomis, pokalbiais ir refleksija. Vėl klausu, kur bėga laikas?

Šįryt iš palapinių lendam ankščiau už visą komandą, Lukas skaldo malkas, aš bandau atplėšti akis ir nepersūdyti avižinės košės. Prieš susikraunant lengvas kuprinėles ant pečių, įrašom lakoniškus video dienoraščius ir judam link miesto – turguje turime nusipirkti dažnų ir medžio impregnanto nuo lietaus. Prognozės žada gaivų lietų.

Nerijus sako žingsniuoti lėtai link Mamočkino kapinių, kurias šiandien tvarkysim ir mane ima suirzimas – mes švaistome laiką. Kodėl negalim jo išnaudoti spartesniam žingsniui, kodėl negalim aplankyti daugiau vietų, padaryti daugiau darbų. Žygių čia, Kazachstane, nenusimato daug ir varginančių, todėl gal vertėtų išnaudoti šitą laiką prasmingai? Kam eiti ten, kur galima nuvažiuoti, kam daryti darbus, kurių nereikia padaryti?

Susinervinus žingsniuojau ir net nenoriu dalintis mintimis su komanda. Gal per daug tikiuosi? Gal tai mano lūkesčiai, kurie neturi nieko bendro su bendra vizija?

Ateinam į Mamyčių (Mamočkino) kapines, išrikiuojam šveistukus, juodus, kaip smala, dažus, teptukus, maunamės pirštines ir kimbam į darbus. Ant kai kurių kryžių yra lentelės, tačiau įskaityti užrašus ant jų neįmanoma. Raidės pasidengusios storu rūdžių sluoksniu. Prisėdu prie vieno iš kryžių, šveičiu rūdis ir pastebiu, kad po jomis ryškėja vardas Aleksandr, išgyvenęs vos 3 mėnesius. Liūdi ir ilgisi mama. Nejučia ašaros ima kapsėti į dažų skardinę, bandau nuryti skaudų gumulą ir skaičiuoju, kiek dabar jam būtų metų. Tiek kiek mano tėčiui. Jis galėtų būti mano tėtis, kažkieno tėtis, senelis, draugas, bendražygis.

Išeinu už Mamočkino kapinių tvoros ir užverčiu galvą į horizontą. O ten – įvairiaspalvių šiukšlių kalnai.

Sąvartynų gyvenime mačiau daug: jų netrūksta Lietuvos užmiesčiuose, jie užkloja nesuskaičiuojamus hektarus Mumbajuje, Indijoje. Vieni būna pilni gyvenimo, kiti, atvirkščiai – slegia spengiančia tylą su pavieniu paukščių klyksmu. Statydama koją už kojos pėdinu link šiukšlynų krašto, o jo nematyt. Priėjus arčiau, nosį riečia pūvančių buitinių atliekų kvapas, tolumoje rūksta juodi dūmai, o aš beeidama bergždžiai bandau neužkliūti tarp suverstų rakandų. Kažkur iš kairės girdžiu žaidžiančius vaikus, kuriems visos šiukšlės aplink yra didelė žaidimų aikštelė, iš dešinės išsirikiavę stovi namai, kurie, atrodo, levituoja ant šiukšlių lauko ir kapinių susikirtimo. Žmonės čia toliau gyvena gyvenimus. Sakrali amžinybė versus beprasmis, niekam nereikalingas profaniškas lėkimas. Šiukšlynas šalia kapinių tampa savotiška metafora, kad nepakeičiamieji atgulė už tvoros, o visa, kas nereikalinga liko mėtytis pavėjui.

Keista emocija. Su ja važiuojam į Karagandos Senamiesčio kapines. Išsiskirstom po kelis, prasideda didysis šukavimas, šiek tiek pasiklystam, išsibarstom, pradeda lašnoti, o po to visai lyti. Vaikščioju viena ir nustembu, kad nejaučiu nejaukumo. Veda tikslas, o atradus vieną lietuvišką kapą pagauna azartas atrasti ir antrąjį, po jo – trečią.

Kai pajaučiu per nugarą, pečius merkiantį lietų, prisimenu vienos iš tremtinių pasakytus žodžius, dar pasiruošimo Lietuvoje metu: „Kazachstane jei jau lis, tai stebuklas bus!“ Miela Jadzele, stebuklas vyksta. Žiūriu į kapinių horizonte iškilusius fabrikų kaminus ir pagalvoju – makabriški stebuklai.

Susitinku Gintarę, ratais kvadratais bandom išėiti iš kapinių. Gintarė sako, kad turim sukti dešinën, bet aš galiu prisiekti, kad išėjimas sukant ratą pro kairę. Šiek tiek paeinam Gintarės maršrutu, pasimetam ir sukamės link kairės. O gal dešinës – jau nebesvarbu. Apeiname kapines ratu, spartindamos žingsnį. Radom savus!

Po visų gerų trijų valandų žliugsinčiais batais lipam į autobusą, į stovyklą grįžtam šlapį kaip ančiukai, BET su tookia nuotaika! Kartais, matyt, reikia didelio diskomforto, kad visi pradėtų patogiai jaustis vienas su kitu. Skamba dainos, juokas ir mes visi tokie pakylėti! Sunku aprašyti jausmą, jis nepatirtas arba seniai pamirštas.

Srebiām sriubą, šildomės, džiovinamės ir sugulam dar 22 val. Aišku, kur čia užmigs, kol įspūdžiai dar karšti. Su Aiste ir Luku buriām viens kitam iš dienos įspūdžių, delnų linijų ir V. Šerelio minčių.

Liepos 23 d. 07:30 // ar Kazachstane būna TAIP šalta?

Ryto priminimas – nesirengti visų rūbų gulant į miegmaišį, nes tada būna dar šalčiau.

Šiąnakt pliaupė, o termometro stulpelis krito žemiau +10 laipsnių. Turint galvoje, kad ruošėmės kremus nuo saulės ir paskutinę minutę šiltą miegmaišį iškeičiau į vieną plonesnį, temperatūros skirtumas nenuteikia optimistiškai.

Šįryt turėjau laiko ilgiau drebėti, nes įpareigojau pusryčių komandą susisukti ir be manęs. Pusryčiaujant jaučiam lietaus lašus, ruošiamės į darbus – laukia visa diena kapinėse.

Išsunkta. Tokia jaučiuosi po dažnai bergždžių pastangų rasti lietuvių kapus. Šiandien dvejose kapinėse radau vos du kapus su lietuviškomis pavardėmis. O kapinynuose pilna sirpstančių vyšnių, nežinau, ar jas galėsiu valgyti sugrįžus. Kokios pilnos gyvybės ir mirties jos čia.

Po slampinėjimo, bėgiojimo, ėjimo, kliuvimo kapinėse pavargau taip, kad žandai rausta, o smilkiniuose pulsuoja kapinių vaizdai. Pakeliui namo užsukam apsipirkti. Parduotuvė mažytė, produktų vos keli, o ne keliolika kaip mums reiktų. Pardavėjos už prekystalių stebisi, kodėl mums tiek visko reikia, kitos komentuoja, kad girdėjo, kad mieste atvažiavę archeologai (čia apie mus). Nuovargis ima viršų, duonos nėra, klausi ar skanūs arbūzai, pardavėja purto galvą. Nušluojam lentynas, bet vakarienei visi laižomės pirštus.

Tamsu, lyja, šlapia, šalta, vyrai daro kryžius. Merginos verda arbatą. Vyrai geria arbatą, merginos dailina kryžius.

Liepos 24 d. 07.00 // gerai, kad misija trunka ne visą gyvenimą – labai greitai pasentumėm

(Nerijus)

Sąrašas:

Vakarienė – plovos su vištiena.

Pusryčiai – avižinė košė + grikiai, košė su uogienėmis, sūreliai, bananai

Priešpiečiai – sausainiai, krekeriai, obuoliai

Pietūs – dešra, duona, tepamas sūris, pomidorai

Dar – arbata, kava, uogienė, šiukšlių maišai

Šiandien buvo keista diena. Emocijos lipo per kraštus lygiai tiek pat, kiek vanduo per batų viršūnę.

Startavom pusryčiais ir kelione į Spaską. Vandenį tiesiogine to žodžio prasme sėmės saujom ir pylėm lauk iš batų.

Aplankėm paminklus Spaske, vėjas košė kaip Norvegijos šiaurėje, o Nerijus juokėsi, kad mūsų veidai nuotraukoje prie paminklo verti milijono. Kaip ir kiekviena diena čia verta milijono – žodžių, jausmų ir minčių, bėgančių ratus galvoje ir nerandančių tikslaus išėjimo.

Kol vaikštom Karagandos kapinėse, Domą spėju pamesti tris kartus. Prisišlieju prie Nerijaus su Aiste, tvarkom Junausko kapą, kurio anądien neradom. Nesuprantu, kaip jis galėjo pasimesti, nes kryžius įspūdingas, kardinaliai skiriasi nuo visų, kuriuos matom aplink. Rišam trispalvę, sekundę pabūnam iš išsibarstom. Pirmą kartą naudojuosi racija!

Šitoje kapinių pusėje dar nebuvo – aplink labai daug musulmonų kapų. Jie daug didesni, masyvesni, aptverti didelėmis tvoromis. Islame pomirtinis gyvenimas yra daug svarbesnis nei šis, kuris yra čia ir dabar. Todėl ir dėmesys vietai po mirties yra daug didesnis.

Šiandien iš pokalbių su visais, kristalizuojasi pokalbiai viens ant vieno. Kokie visi tikri, kokie pilni ir gilūs!

Gaila, kad to gylio negalim perduoti ten, kur jo trūksta – pavyzdžiui į vietinį laikraštį.

Su Agne ir Nerijum žygiuojam pas Vitalijų Tvarijoną į namus, kur mus pasitinka vietinė žurnalistė, jau matau ilgą klausimų sąrašą ir šypteliu išgirdusi monotonišką ir jau mintinai išminktą Nerijaus monologą, kas mes esame, kodėl esame ir kodėl turime būti. Bet džiaugsmingas ir smalsus žurnalistės susidomėjimas nuginkluoja.

Vakare prie laužo dalinamės pasakėlėmis iš rūsio, gaminam kryžius ir laižomės pirštus vakarieniam.

Liepos 25 d. 07.00 // jei egzistuoja kosmosas, jį lengviausia rasti ant žemės

Kraunamės kuprinę! Jau buvau pasiilgęs šito jausmo. Kaip ir pasiilgęs susitikimo jausmo – atvyko mūsų Šiaurė! Gerai, kad dainavom, gerai, kad šypsojomės, gerai, kad buvo nedaug laiko, nes susitikus atrodo, kad prasilenkėm šviesmečiais. Praėjo vos kelios dienos, o jų ir mūsų įspūdžiai tokie skirtingi, tokie įvairūs, kad ėmė darytis baisu, kad nepradėtumėm kalbėtis skirtingomis kalbomis.

Kumysas! Dovanų gavom kumyso, gurkšnio užteko. Jaučiu jo skonį ir dabar, kai 3-čią valandą važiuojam į Balchašą. Koks lygus čia kelias! Taip lygu nebūna net lygiausiam sapne. Stepės turi savo didybę, bet ji labai baugi. Reikia patikrint, kaip vadinasi klaustrofobijos antonimas.

Lankome lagerio likučius, statom kryžių. Pirmąkart giedam Tautišką giesmę ir kažkur stringa – žodžiuose, jausme. Jaučiuosi labai išsiblaškius.

Metalinės saulutės kabinimas ant kryžiaus buvo sakraliausias momentas, kur esi tik tu ir kūjo skambesys tarp pirštų laikant vinį. Tyla irgi muzika.

Kai klausėm, ar kur nors galėsime pasistatyti palapinę, visi žvelgė į mus kaip į keistuolius. Miegosime mokyklos internate. Laužo taip pat neturėsime, vynioja smilių prie smilkinio vietiniai, mums paklausus, ar galime kurti ugnį. Prie vakarienės ant „pečiuko“ reflektuojame dieną. Man labai patinka, kiek daug mes kalbamės, kiek daug svarių žodžių pasako kiekvienas kiekvieną dieną. Ir nejučia imu nerimauti, kaip iš visų dienų išspausti maksimumą, kaip viską pasiimti, kaip išsaugoti akimirkas?

Praeities nepakeisi. Ją gali neigti, slėpti, klastoti, ignoruoti, interpretuoti, bet negrįši ir nepakeisi. O jeigu grįši ir pakeisi, tai pasikeis ne praeitis, o dabartis.

Liepos 26 d. 06.30 // kai miegi (ar sapnuoji?) be sustojimo

Pagal tai, kaip stipriai įmingam po visų emocijų, besikaupiančių per visą dieną, jaučiu, kad ekspedicija persiverčia į antrąją pusę ir tekina pasileidžia link pabaigos.

Įsidienojus jau pasiekiam Balchašo miesto kapines. Pirmas įspūdis – kaip mes jas apeisim? Visos kapinės matosi kaip ant delno – nepalyginsi su Karagandos medžiais, krūmynais ir brūzgynais. Čia viskas labai aišku, kampuota, aštru. Mūsų svarbiausia užduotis čia – rasti Šatkaus kapą.

Prasilenkiam su vietiniais, tvarkančiais kapus, klausiam, kur gali būti palaidota daugiausiai lietuvių – pamoja į kitą kapinių pusę ir mes beveik pasileidžiam bėgti, mus gaudo ne tik azartas, bet ir aštrios žolės. Kertant skersai kapines surandam keletą lietuvių kapų, lipdama per tvorą persirėžiu koją. Įdomu, kad saulė kaitina taip, kad kraujas kreša greičiau, nei spėju dezinfekuoti. Galvoju, ar mano skiepas nuo stabligės dar galioja.

Visose kapinėse, kurias aplankėme, prieiti prie paties kapo labai sudėtinga, nes tvoros aklinais suvirintos, tenka per jas lipti. Randam dar ir dar lietuvių kapų, rišam ant jų juosteles, o darbo raunant žolės beveik nėra – saulė viską čia išdeginus.

Vaikštom pasiskirstę po kelis, tobulas strateginis kapinių šukavimas. Taip vaikštom valandą, dvi, tris, eina ketvirtoji. Prisėdam atsigerti, išsitepti kremais nuo saulės. Užlipam į kalną, žvelgiame į smaragdinio mėlynumo ežerą vienoje pusėje ir neaprėpiamą kapinių plotą kitame. Esam blaškomi vėjo tarp vienos ir kitos pusės tiesiogine ir perkeltine prasme. Lipam žemyn, po kojomis sutraška kaulai ir suprantu, kad jau nekeliamo klausimo, kieno jie, priimame kaip nepakeičiamą duotybę.

Bet jaučiu, kad kapinės šiomis dienomis jau virto darbo lauku, kuriame vietos sakralumui sunku atrasti. Lendame po tvoromis, minam ant neaptvertų kapų, skaitom mechaniškai, registruojam automatiškai ir tik tą vieną sekundę, kai rišam mažiausią trispalvę, sekundė sustingsta laike.

Bet veidai ant antkapių tampa visi vienodi ir praranda savo tapatybę, savitumą, istoriją. Kaip lengva ją pamiršti! Trumpam sėdu ant metalinio suoliuko atsigerti, priešais mane – nežinomo žmogaus nežinomas kapas. Jam pačiam aš galiu priskirti ir sugalvoti prasmę, istoriją, tapatybę, net nežinodama, kokia ji yra iš tikrųjų.

Toliau kaip paklaikę ieškome Šatkaus kapo, šukuojame teritoriją vėl ir vėl, bet galiausiai pasiduodam – šis punktas liks neįgyvendintas.

Grįžtame namo nuvargę, bet laukiame vakaro prie Balchašo ežero. Šokam į ežerą ir šypneliu prisiminus, kad paskutinį kartą taip maudžiausi per bandomąjį žygį. Lemta būti čia. Saulė leidžiasi, mes apsikabinę rate niūniuojam lietuviškas dainas, skruostus vilgo paskutiniai saulės spinduliai, lengvas vakaro brizas, kylantis nuo milžiniško ežero, o viduje šildo visa apimantis bendrystės jausmas. Pagalvoju, kad tai yra tobula akimirka.

Grįžę į internatą, galiniame kieme kuriame laužą iš senų langų rėmų. Už nugaros trepsi internato sargas ir graso, kad tik nieko nepadegtume, aiškina kaip kurti laužą. O mūsų vyrai išsijusę drožia kryžių saulutes, dailina kampus, nes rytoj laukia intensyvi diena – kelsim kryžių, statysim paminklinę lentą Rytiniame Kounrade.

Liepos 27 d. 06.30 // kiek gali tilpti vienoje dienoje? tiek begalybės, kiek atlaikysi

Kuprinės jau stovi išrikiuotos palei sieną. Čiumpam po sumuštinį, ir išsirikiavę prie autobuso klausomės Nerijaus. Jei kas nors klaus, kas įkvėpė, kai buvome pavargę, kas nuramino, kai buvome suirzę, tiesiog parodysiu Nerijaus nuotrauką. Lyderio apibrėžimas žiūrint į jį kaip niekad stiprus.

Važiuojam į Rytinį Kounradą, buvusio lagerio teritoriją. Keista, kad net iš vietinių mažai kas žino, kad čia buvo lageris. Atvažiuojam į plyną lauką, kurio viduryje stovi dideli luitai griuvėsių. Kaip išsiaiškinam, tai išlikę tik lagerio vartų akmenys. Tolumoje iš abiejų pusių – nedidelės kapinaitės.

Kol komandos dalis maišo betoną, baiginėja kryžių (mes jį atsivežėm iš Karagandos!), su Aiste ir Giedre einam peržvelgt kapinių. Einam statydamos koją už kojos ne tik todėl, kad svilina karštis, bet ir svilina mintis, kad tarsi ši žemė nenori nieko priimti: paviršiuje matome kaulus, žemė išsausėjus iki pat gelmių. Netrunkam prieiti prie kapinių ir jau pirmas kapas šviečia lietuviška pavarde.

Atsinešėm žvakučių – bandysim šioje kaitroje ir vėjyje jas uždegti bent akimirkai. Iš akmenų sudedam užuovėją, degam jau n-tąjį degtuką, niekaip nepavyksta uždegti knato. Galų gale susikaupiam, atrodo, net nekvėpuojam, vėjas nurimsta ir po sukrautais akmenukais užsidega liepsnelė. Tešviečia, tešildo. Amžinai.

Kapines pereinam per 5 minutes: jos mažos, apleistos, pavienės. Kertam stepses išilgai, keliaujam prie kitoje pusėje esančių kapinių, lipdama per vienos iš jų tvorą, persirėžiu tą pačią vakar persirėžtą koją. Ir skauda mažiau. Prie skausmo priprantama. Supratau, kad tai labai graži nujautrėjimo metafora – tiek emocijų, kiek mums kapinės kėlė prieš kelias dienas, jos nebekelia dabar. Tai tampa automatinio veiksmu, prievole. Galvoju, kad tai aliuzija ir į nužmogėjimą lagerio sąlygomis, pripratimą būti engiamiems, motyvą tapti šaltu, atšiauriu ir išdžiūvusiu. Eidama atgal pažadu sau, kad visada rasiu priežastį priminti sau apie žmogiškumą, sąmoningai paklausti savęs, kaip jaučiuosi ir kodėl jaučiuosi būtent taip.

Betonuojam paminklinę lentą, pastatome šalia kryžių. Geras jausmas žinoti, kad šioje vietoje atminimui davėme pradžią būtent mes. Atvažiuoja vietinis krikščionių katalikų kunigas su dviem vienuolėm. Kryžiaus šventinimas užtrunka ir atrodo jau klausomės visų pamaldų. Bet suprantu, kad noriu šią akimirką išlaikyti kiek įmanoma ilgiau – maldomis, jausmu, emocija, reikšme.

Domas alpsta. Svarstom, ar nuovargis, ar saulė, ar emocijos stiprumas. O gal ir visas egzorcizmas.

Vienuolės prieš palikdamos mus, visiems duoda po medalioną, kad saugotų ir apgintų.

Lipam į autobusą, laikas vėl bėga ne mūsų naudai, skubam į kelią, į Karagandą. Paskutiniai atsisveikinimai su Balchašo valdžia, gėlės ant paminklo ir mes jau pakilimo take (lygiame stepių lauke) link Karagandos.

Atvažiuojam į Saranę. Ten jau mūsų laukia Šiaurės grupė. Vietoje apsikabinimų vieni kitiems į glėbį dedame akmenis – laiko neturim daug, tuoj nusileis saulė, o mes turime iškelti du kryžius!

Vaizdas šiek tiek surrealus. Mūsų marškinėliai susilieja su stepėmis, žole ir raudona saule tolumoje. Komandos vyrai surėmę pečius kelia į viršų kryžių, o merginos sunėrusios rankas niūniuoja melodiją, kuri lietuviška ramuma nusėda lyg tas rūkas kylantis virš horizonto. Pagalvoju, kad reikia išsitraukti fotoaparata, bet jokia nuotrauka neperteiks šio jausmo ir pasilieku plačiai atmerktomis akimis stebėti šitą jausmą.

Atrodo, kad akimirka truko begalybę ir visi apsisukę ir dar besigręždami atgal į kryžių, kuris dabar jau matosi toli nuo kelio pasileidžiam link kelio – važiuojam kelt kryžiaus į Mamočkino kapines.

Kelias neilgas, bet atvažiuojame jau sutemus. Ciklopai kažkur giliai kuprinėse, bet be jų nieko nepamatysime. Autobusų žibintai apšviečia kapines, o jiems antrina pilnatis, pakibusi virš galvų. Matuojame kryžių, duobė per maža, skubam kasti ją dar giliau – negalim pastatyti kryžiaus, abejodami, ar jis po kelių metų dar vis stovės.

Bet užvertus galvą ir giedant paskutines Tautiškos giesmės eilutes apima jausmas, kad emocija liks amžinai, ji pragyvens bet kokius kryžius.

Į jau sava tapusią Karagandos stovyklavietę grįžtame besišypsodami, nes viduje išbaigtumo jausmas. Jis ir liūdina, nes siejasi su pabaiga, ir suteikia pasitikėjimo savo darbais, kuriuos padarėme visi kartu – surėmę ne tik pečius, sunėrę rankas, bet supynę širdis ir mintis.

Arnoldas prie laužo sako, kad pasidžiaugtumėm akimirka, nes vargiai susirinksime visi, visi prie laužo dar kartą. Netikiu, neigiu, nenoriu tikėti, kad šis bendrystės jausmas nebepasikartos. Norisi kiekvienam pasakyti tiek daug, bet mintys atrodo tokios nuogos, tokios jautrios, kad jas galima tik šnabzdėti kaip burtažodžius ir linkėjimus asmeniškai.

Rytoj kilsim link Astanos. Šiandien būnam.

Liepos 28 d. 07:00 // mylėkime pabaigos, nes jos yra pradžios

Šiandien laukia žingsnis atgal į civilizaciją. Atvykus į Astaną, man ji jau nebeatrodo tokia žavi ir spindinti, kaip pirmąją dieną. Man ji atrodo išsigandusi ir vieniša, kaip tie dangoraižiai stepėse. Jau čia suprantu, kad praėjusios dienos kažką pakeitė – ne aplinkoje, o viduje.

Susitinkame su Ambasadoriumi Vytautu ir mūsų bičiuliu patapusiu Adomu. Sėdame prie stalo valgyti plovo. Žvalgomės vieni į kitus, kaip neįprasta liestis prie baltos staltiesės ir valgyti su daugiau nei vienu įrankiu.

Dienos kadrai lekia greitai: daug rankų paspaudimų, vardų, statusų, fotoaparātų ir jaučiu, kaip nenorom pasileidžiame į realybę.

Paskutinį vakarą visi susėdame, daug kartų apsikabiname, dar daugiau žodžių pasakome ir visi pritariamai linksime: rytoj skrisim, šiandien būnam.

Liepos 29 d. 05:30 // grįžtu į Lietuvą, bet ne į save

Prisisekite saugos diržus. Visu greičiu į realybę. Prieš pakylant galvoju, kiek stipriai ekspedicija pakeitė mane. Egoistiškos mintys visada ryškiausios. Nepakeitė.

Užmiegu, pabundu, būdrauju, nekantrauju. Pakilus virs Kazachstano žemės, pakilau virs visų darbų, atsiplėšiau nuo emocijos, turiu keletą valandų pažvelgti į viską kitaip, bet nesigauna.

Leidžiamės. Ir suprantu, kad pasikeitė viskas, norėčiau tikėti, kad negrįžtamai, bet bijau tą pasakyti garsiai.

Laukiame lagaminų, pro vis prasiveriančias duris matau pažįstamus veidus ir suprantu – mūsų MISIJA tik prasideda.